

Карпенко О. В., к. держ. упр., зав. відділу науково-аналітичної обробки та поширення інформації в сфері освіти
Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського,
доцент кафедри управління документно-інформаційними комунікаціями
Академії муніципального управління

ІННОВАЦІЙНІ ЗМІНИ В ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ РЕСПУБЛІКИ КАЗАХСТАН (АНАЛІТИКА ТА ПРОГНОЗ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗМІ)

Система освіти Республіки Казахстан (далі – РК), перебуваючи під впливом розвитку незворотних світових інноваційних процесів, опинилась у 2010 році перед необхідністю вирішення проблем, пов'язаних з еволюціонуванням сучасного суспільства. Зростання обсягів інформації, стрімке вдосконалення засобів ІКТ, новітні виклики економічних змін потребують відповідної освіченості випускників навчальних закладів різних рівнів. Нові ідеї, форми, засоби, інструменти та методики щодо ефективного функціонування сучасної казахської освіти на протязі 2010 р. активно висвітлювались у ЗМІ. Найактуальнішими темами, подіями та заходами стали:

- проведення ґрунтового аналізу результатів «Державної програми розвитку освіти у Республіці Казахстан на 2005-2010 рр.», затвердженої Указом Президента РК від 11.10.2004 р. № 1459 [1];
- публічне обговорення в контексті реформування галузі освіти шляхів впровадження основних засад щорічного Послання Президента Н. Назарбаєва до народу на тему: «Нове десятиріччя – Нове економічне зростання – нові можливості Казахстану»; механізмів реалізації «Стратегічного плану розвитку Республіки Казахстан до 2020 р.» (затвердженого Указом Президента РК від 1.02.2010 р. № 922) та інструментів здійснення «Державної програми розвитку освіти Республіки Казахстан на 2011-2020 рр.» (ухваленої 2.09.2010 р. Урядом Республіки Казахстан) [2-4];
- аналіз результатів жовтневої наради-семінару 135 ректорів ВНЗ країни під головуванням міністра освіти та науки, на якому розглядалися напрями вдосконалення діяльності вищої школи [5-7];

- запровадження у закладах початкової, середньої та вищої освіти державної експериментальної освітньої програми «Самопізнання», яка основана на відродженні загальнолюдських морально-духовних цінностей [8-10];
- вивчення досвіду інноваційної діяльності Казахського інституту менеджменту, економіки та прогнозування [11];
- реалізація програми підтримки та розвитку сільських шкіл на базі Міжнародної академії бізнесу (м. Алма-Ати) [12];
- реалізація проектів «Болашақ – жастар үшін» та «Молодіжний кадровий резерв» за ініціативою Асоціації стипендіатів міжнародної стипендії Президента Республіки Казахстан «Болашақ» [13];
- критичне осмислення сучасного стану галузі освіти та обрання подальших напрямів: реформування, модернізації чи оновлення [14-16].

Пріоритети розвитку освіти визначено у Посланні Президента Н. Назарбаєва до народу на тему: «Нове десятиріччя – Нове економічне зростання – нові можливості Казахстану», базовими серед яких є:

1. Повне охоплення дошкільним вихованням дітей (незалежно від їх місця проживання) шляхом реалізації програми «Балапан», в рамках якої передбачено:
 - побудова нових дошкільних закладів за рахунок державних коштів та приватних інвестицій;
 - відкриття державних дошкільних міні-центрів та стимулювання альтернативних приватних дитячих садків.
2. Перехід до 2020 р. системи середньої освіти на 12-річну модель навчання.
3. Формування системи професійно-технічної освіти у відповідності до потреб економіки країни на базі професійних стандартів.
4. Підвищення якості освіти у ВНЗ та їх входження до рейтингів провідних університетів світу.
5. Розвиток Національної інноваційної системи, основним результатом функціонування якої стане поява нових технологій, розробок та патентів [2].

Більш детально, стратегічні орієнтири розвитку галузі освіти (зокрема, роль ВНЗ у впровадженні інноваційних проектів), які сприятимуть сучасним політичним,

економічним, культурним та соціально-комунікаційним перетворенням казахського суспільства, відображено у документі «Державна програма розвитку освіти Республіки Казахстан на 2011-2020 рр.».. Але, перш ніж детально розглянути основні засади подальшого розвитку системи освіти, проаналізуємо результати програми на 2005-2010 рр., виконання якої, завершується у поточному році. У рік головування РК в ОБСЄ, вона першою з центрально-азійських республік, стала повноправним членом європейського освітнього простору, в рамках інтеграції до якого:

- реструктуризовано систему освіти, шляхом завершення переходу на трьохступеневу модель підготовки кадрів: бакалаврат – магістратура – докторантура (PhD);
- впроваджено кредитно-модульну технологію навчання;
- започатковано проходження казахськими вузами спеціалізованої міжнародної акредитації освітніх програм;
- запроваджено технологію дистанційного навчання у 42 із 149 ВНЗ;
- поглиблено співпрацю із зарубіжними університетами у рамках проекту «Темпус» [1].

На думку С. Омирбаєва, директора департаменту вищої та після вузівської освіти Міністерства освіти та науки РК (далі – МОН), серед позитивних наслідків реалізації програми слід відзначити:

- підвищення академічної культури випускників навчальних закладів;
- модернізацію системи державного управління освітою за напрямом корпоративно-колегіального прийняття рішень;
- залучення (на законодавчому рівні) роботодавців до розробок державних загальнообов'язкових освітніх стандартів та спеціалізованих навчальних програм [4].

Принципи Болонського процесу у який активно інтегрується РК визначаються, насамперед, прозорістю діяльності ВНЗ, якістю освіти, відповідністю дипломів та наукових ступенів. Саме за цими принципами планується

реформування освітянської галузі Казахстану, майбутнє якої визначено Державною програмою розвитку освіти Республіки Казахстан на 2011-2020 рр.

Основні зміни, насамперед, стосуються державного управління освітою. По-перше, при прийнятті стратегій, затвердженні бюджетів, проведенні кадрової політики буде задіяно корпоративне прийняття рішень через наглядово-підзвітні ради, які будуватимуться на принципах колегіальності, самостійності, підзвітності та відповідальності. По-друге, з метою впровадження сучасних механізмів публічного адміністрування буде організовано підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації керівництва ВНЗ. По-третє, передбачається змінити процедуру призначення на посади ректорів шляхом їх обрання.

Щодо функціонально-економічних змін системи освіти, то у РК планується:

- збільшення у 2-2.5 рази обсягу державного замовлення на підготовку магістрів та докторів PhD, що складе відповідно 5000 та 2000 осіб [5];
- зміна механізму державної атестації вузів на національну інституційну акредитацію, залишивши Міністерству освіти та науки РК лише процедуру ліцензійної перевірки;
- введення платної форми отримання «післядипломної» освіти, що сприятиме розширенню її можливостей, а доступність забезпечуватиметься завдяки створенню державної освітньої накопичувальної системи (кожний громадянин зможе накопичувати кошти для оплати навчання у вузі);
- орієнтування підготовки спеціалістів до потреб ринку праці, насамперед, кадрове забезпечення проектів інноваційного розвитку країни;
- розширення обсягів проходження практики на виробництві та у закладах освіти студентами педагогічних та технічних спеціальностей.

Передбачається оновлення структурно-технологічних засад системи вищої освіти, а саме:

- планується перегляд змісту та складу освітніх програм ВНЗ у зв'язку з переходом на 12-річну модель середньої освіти, в результаті частина загальноосвітніх програм знизиться з 25% до 15%. Це дозволить підвищити

ефективність спеціалізованої підготовки бакалаврів шляхом збільшення кількості базових та профільюючих дисциплін;

- введення в дію нової системи класифікації вузів у залежності від профілю освітніх програм та обсягів наукової діяльності: національні дослідницькі університети, національні ВНЗ, дослідницькі університети, університети, академії та інститути;

- заплановано змінити механізм державної атестації вузів на національну інституційну акредитацію, залишивши Міністерству освіти та науки РК лише процедуру ліцензійної перевірки;

- поширюватиметься інтеграція науки та освіти у казахське виробництво шляхом передачі окремих науково-дослідних інститутів у підпорядкування дослідницьких університетів з наданням юридичної самостійності;

- надаватиметься автономія з 2013 р національним дослідним інститутам, з 2015 р. – національним ВНЗ, а з 2018 р. – всім іншим вузам;

- розширюватиметься «академічна свобода» вузів шляхом збільшення компонентів вибору дисциплін (до 70 % у бакалавраті, 80% у магістратурі та 90% у докторантурі);

- розроблюватимуться освітні програми у відповідності до вимог Національної кваліфікаційної системи;

- поширюватиметься академічна мобільність студентів казахських ВНЗ, які обов'язково будуть навчатись за кордоном (не менше одного академічного періоду на протязі всього терміну навчання).

Слід зазначити, що важливу роль у держпрограмі відведено підготовці та статусу педагога нової формації, зокрема передбачено:

- навчання педагогів на протязі їхньої діяльності для забезпечення кар'єрного зростання (ваучерно-модульна система підвищення кваліфікації);

- підготовку «полімовних» педагогічних кадрів за рахунок збільшення обсягів вивчення іноземних мов у програмах підготовки бакалаврів та магістрів;

- запровадження «творчого» вступного іспиту для педагогічних спеціальностей, з метою виявлення «педагогічних нахилів» серед абітурієнтів.

Отже, основні завдання, заплановані заходи, запропоновані механізми та інструменти здійснення Державної програми розвитку освіти Республіки Казахстан на 2011-2020 рр., які автором наведено вище, направлені на задоволення потреб головного об'єкта її реалізації – дитини, учня, студента, здобувача.

Станом на грудень 2010 р. в рамках програми «Балапан» відкрито 152 дитячих садка та 305 міні-центрів, а загалом у республіці функціонує 5429 дошкільних закладів освіти на 397,5 тис. місць (рівень охоплення дошкільним вихованням у 2010 р. склав 41,3%, натомість у 2009 р. цей показник був на рівні 37,8%). Очікується, що до 2015 р. цей показник складатиме близько 70 % [2; 3]. В рамках держпрограми «100 шкіл, 100 лікарень» на протязі 2007-2010 рр. збудовано 98 шкіл, а за останні 10 років цей показник склав 650 одиниць. За даними Міністерства освіти і науки середні навчальні заклади постійно забезпечуються засобами ІКТ, зокрема до мережі Інтернет підключено 98.5% шкіл республіки.

Для підняття рівня казахської освіти на якісно новий рівень запроваджено проект створення республіканської мережі «Назарбаєв. Інтелектуальні школи» за фізико-математичним, хімічним та біологічним напрямками. На сьогодні функціонує вже шість із запланованих 20 таких шкіл. Результатом роботи інноваційних шкіл стали перемоги їх учнів на міжнародних олімпіадах і змаганнях наукових проектів. На початку реалізації проекту педагогам цих шкіл було поставлено завдання не тільки надавати глибокі знання, а й виховувати нове конкурентоспроможне покоління молодих казахів. Головною метою організації навчального процесу стало створення оптимальних умов для формування багатогранно-обдарованої особистості, потенціал якої націлено на постійне самовдосконалення професійної діяльності.

Слід зазначити, що створення сучасної системи професійно-технічної освіти (далі системи – ПТО) у Казахстані обумовлено змінами на ринку праці, загальна пропозиція якого у 2010-2014 рр. складатиме 287 тис. робочих місць. Для підготовки фахівців з робочих спеціальностей використовуватимуться сучасні освітні технології, оновлюватиметься матеріально-технічна база профліцеїв та коледжів, налагоджуватиметься співпраця з роботодавцями, які нададуть учням та

студентам необхідні площі для проходження виробничої практики. В результаті модернізації системи планується на протязі 2010-2020 рр. істотно збільшити частину тих, хто навчається за рахунок роботодавців та підприємств (рис. 1) [3].

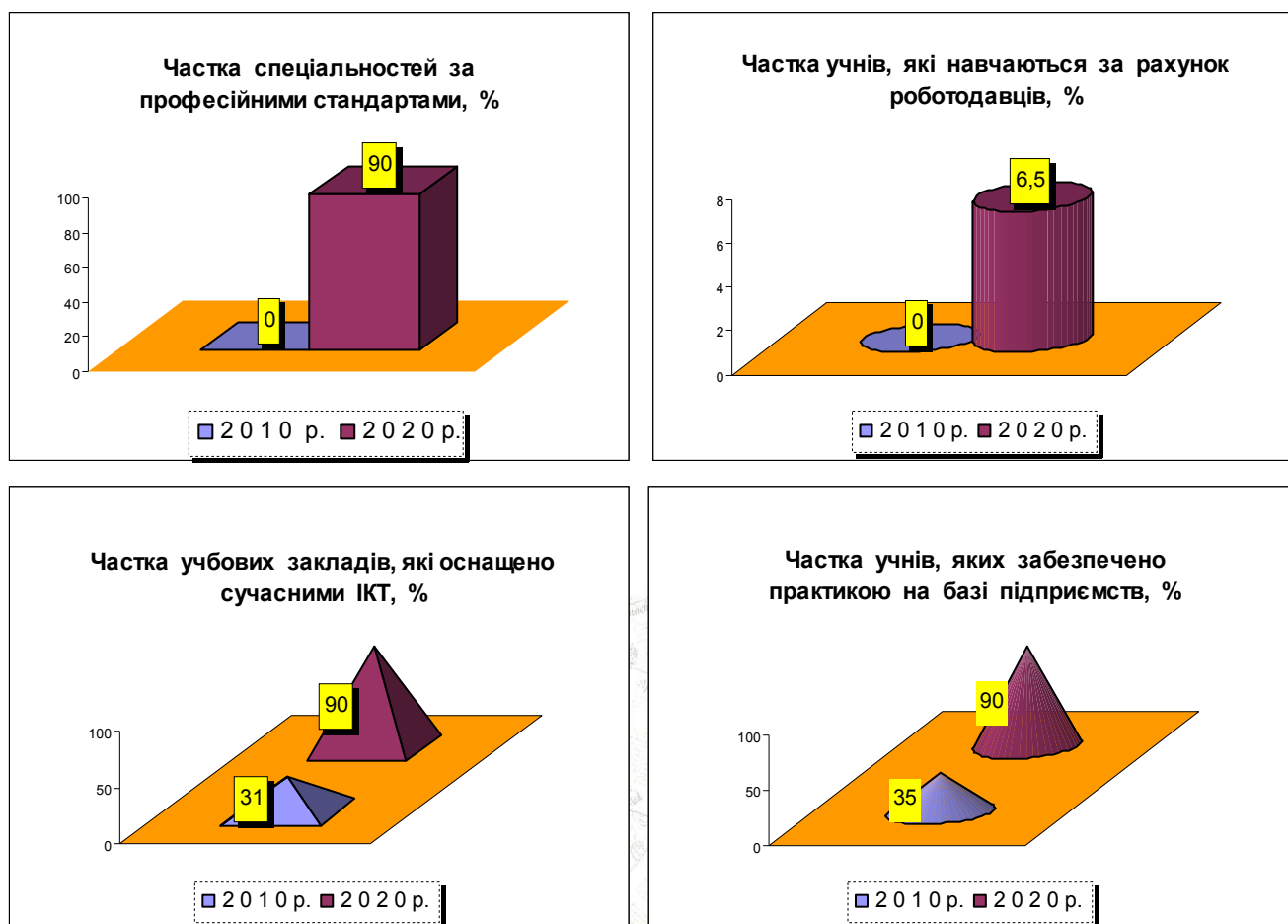

Рис.1. Очікувані результати модернізації системи ПТО.

На думку Е. Арина, ректора Павлоградського державного університету, відчутним поштовхом розвитку казахської науки стане започаткування статусу «дослідницьких інститутів» у класифікації ВНЗ, основною вимогою до яких стане проведення ефективної інноваційної діяльності. Завдяки цьому нововведенню, вузівська наука отримає можливість стати провідною виробничою силою суспільства [7].

Зрозуміло, що розвиток співпраці казахських ВНЗ з провідними університетами світу та закордонними консорціумами сприятиме підвищенню якості практичної підготовки спеціалістів. Разом з тим, впровадження стандартів Болонського процесу, зокрема, кредитно-модульної системи навчання потребує від

вузів вдосконалення навчально-методичної, матеріально-технічної та наукової бази, розширення фондів книгозбірень, особливо за рахунок розвитку електронних бібліотек.

Щодо підготовки магістрів та докторів PhD, на думку автора, проблеми Казахстану та України доволі схожі: необхідно підвищувати вимоги до якості магістерських робіт, а особливо докторських (кандидатських) дисертацій, які повинні носити не описовий, реферативний, а аналітико-дослідницький характер з практичним підтвердженням результатів впровадження. Разом з тим, слід визначитись з пріоритетними напрямками розвитку науки в цілому, та інноваційних технологій зокрема.

Разом з позитивними наслідками реалізації реформування галузі освіти в РК, звернемо увагу на негативні тенденції: за даними офіційної статистики, наведеної журналам «Експерт-Казахстан», у 2009 р. близько 16 тис. казахських студентів навчалось у Російській Федерації, а у 2010 р. – 18 тис. Не важко спрогнозувати, що у 2011 р. зацікавленість до іноземних ВНЗ серед казахських абітурієнтів тільки зростатиме. Тому, на думку автора, головною перспективою розвитку сучасної освіти, не тільки Казахстану, але й інших пострадянських країн (за винятком хіба що країн Балтії та Грузії), є поступове, планомірне оновлення галузі, з використанням роками напрацьованих педагогічних методик на навчальних програм.

Слід погодитись з думкою професора, д.т.н., М. Уркумбаєва, що будь яка кардинальна зміна системи навчання та впровадження інноваційних технологій потребує збереження традиційної фундаментальності освіти, але на принципах «особистісного» та «діяльнісного» підходів, тобто необхідно використати найкращі світові педагогічні здобутки [16].

В основі оновлення системи освіти повинні лежати загальні способи та технології мислення та діяльності, які представлені у вигляді вищих здібностей розуміння, уяви, мислення, позиціонування, моделювання та ідеалізації. Оновлення галузі освіти – ефективний механізм інтелектуального розвитку будь-якої країни, відновлення якості до рівня колишньої «радянської» школи, забезпечення спадковості національних педагогічних здобутків. Оновлення будується на логіці

цілей та змістовному перетворенні – збереженні десятиріччями напрацьованого педагогічного досвіду та методик, з впровадженням апробованих технологій навчання.

Прогнозуючи розвиток галузі освіти як Республіки Казахстан так і України, все ж таки слід зазначити, що успіх реформування напряму залежить від виконання незмінних постулатів в основі яких лежать: наступність (спадковість) системи освіти, збереження кращих традицій, неподільність процесів навчання та виховання, повернення престижності професії вченого та вчителя, творчість та новаторство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Высшая школа: наращивая планку качества // Казахстанская правда [Електронний ресурс]. – 2010. – 2 ноября. – Режим доступа : <http://www.kazpravda.kz/k/1279529501/2010-11-02>. – Заголовок з екрана.
2. Прорыв неизбежен. Интеллектуальный // Казахстанская правда [Електронний ресурс]. – 2010. – 28 октября. – Режим доступа : <http://www.kazpravda.kz/k/1279529501/2010-10-28>. – Заголовок з екрана.
3. Создать ядро национального интеллекта // Казахстанская правда [Електронний ресурс]. – 2010. – 29 октября. – Режим доступа : <http://www.kazpravda.kz/k/1279529501/2010-10-29>. – Заголовок з екрана.
4. Казахстанские вузы ждут перемен // Известия- Казахстан [Електронний ресурс]. – 2010. – 29 октября (№ 204). – Режим доступа : <http://www.izvestia.kz/news.php?date=29-10-10&number=12>. – Заголовок з екрана.
5. Стратегия казахстанского образования: инновации, качество, патриотизм // Казахстанская правда [Електронний ресурс]. – 2010. – 30 октября. – Режим доступа : <http://www.kazpravda.kz/k/1279529501/2010-10-30>. – Заголовок з екрана.
6. Госпрограмма развития образования на 2011-2020 г. даст импульс формированию качественно новой отраслевой системы // Інформаційний портал «<http://www.zakon.kz>» [Електронний ресурс]. – 2010. – 30 октября. – Режим доступа : <http://www.zakon.kz/188540-gosprogramma-razvitija-obrazovanija-na.html>. – Заголовок з екрана.

7. На пороге перемен // Казахстанская правда [Электронный ресурс]. – 2010. – 13 ноября. – Режим доступа : <http://www.kazpravda.kz/k/1279529501/2010-11-13>. – Заголовок з экрана.
8. Уроки вечных ценностей // Казахстанская правда [Электронный ресурс]. – 2010. – 27 октября. – Режим доступа : <http://www.kazpravda.kz/k/1279529501/2010-10-27>. – Заголовок з экрана.
9. Самопознание» со стажем // Казахстанская правда [Электронный ресурс]. – 2010. – 3 ноября. – Режим доступа : <http://www.kazpravda.kz/k/1279529501/2010-11-03>. – Заголовок з экрана.
10. Любимый предмет – «Самопознание» // Казахстанская правда [Электронный ресурс]. – 2010. – 19 ноября. – Режим доступа : <http://www.kazpravda.kz/k/1279529501/2010-11-19>. – Заголовок з экрана.
11. Инвестиции в будущее: опыт КИМЭПа // Казахстанская правда [Электронный ресурс]. – 2010. – 10 ноября. – Режим доступа : <http://www.kazpravda.kz/k/1279529501/2010-11-10>. – Заголовок з экрана.
12. В центре внимания – сельский учитель // Казахстанская правда [Электронный ресурс]. – 2010. – 18 ноября. – Режим доступа : <http://www.kazpravda.kz/k/1279529501/2010-11-18>. – Заголовок з экрана.
13. Болашаковцы ищут таланты // Казахстанская правда [Электронный ресурс]. – 2010. – 27 ноября. – Режим доступа : <http://www.kazpravda.kz/k/1279529501/2010-11-27>. – Заголовок з экрана.
14. Пока есть кого учить // Эксперт-Казахстан – 2010. – 8-15 ноября (№ 44). – С. 2-10.
15. Околообразовательное пространство // Эксперт-Казахстан – 2010. – 8-15 ноября (№ 44). – С. 10-30.
16. Требуются креативные идеи. Казахское образование необходимо обновить, опираясь на кардинальную смену содержания обучения и образовательных технологий // Казахстанская правда [Электронный ресурс]. – 2010. – 26 октября. – Режим доступа : <http://www.kazpravda.kz/k/1279529501/2010-10-26>. – Заголовок з экрана.